

ЈЕДАН СУСПРЕТ СА ПОЕЗИЈОМ ИНДИЈАНАЦА

*Срби сїадају у „їоследње Мохиканце” у Евроїи.*¹

*Рећи ћу їо. Ако Србија їадне, све нације ће їасїи.*²

Дејвид Иглеј

Вила Лубурић, Даница, Ливно, Доња Градина, Таково, Госпић, Јадовно, комплекс Јасеновац, Јастребарско, Керестинец, Крушчица, Лепоглава, Лобор, Паг, Сајмиште, Стара Градишка, Ступачиново, Тења, Цапра и други усташки логори који се могу спомињати са језом, узвикују да је „Србима намењена судбина Индијанаца”. Ова једноставно реална теза Ксеније Цвјетичанин³ сасвим је могућа. Присетимо се, један од највећих у историји, ако не и највећи злочин против човечности јесте онај геноцидни, угравиран у судбину америчких староседелаца. Ако је реч о нашем народу, уочиће се да се дешава „исто то само мало друкчије”. Међутим, ни поред таквих гнусних монструозности спроведених у дело, она фина линија која нас спаја са достојанственом прошлoшћу о којој можемо да говоримо са дивљењем можда је изгледела, али није се избрисала. Отисак времена нагриса дуговековни национални камен настао у сјају немањих славе, али он постоји још увек као темељац.⁴ Његово оспоравање представља исту ону гнусну жељу да се угуши узлет који нам његова чврстина даје, а која се огледа у последњем знаку патриотизма у његовом правом смислу речи.

Против овог брисања побунио се, необично или пак не, један од припадника староседелачке америчке културе, Дејвид Иглеј (David Yeagley), из племена Команчи. За свог живота објавио је низ текстова⁵ у којима изражава жал и правдољубивост због једног народа на Балкану. Припа-

¹ <http://www.badeagle.com/2011/07/24/marko-bajceta-cyber-terrorist-on-facebook/>

² <http://www.badeagle.com/2008/07/29/serbian-patriots-not-ultranationalists/>

³ <http://www.novipolis.rs/sr/dosije/29697/lavirint-srbija.html>

⁴ На ову тему вреди погледати текст Немање Ђукића „Маргиналије о Балкану” у јунској свесци *Лейоїуса Майїце срїске* из 2015. године.

⁵ <http://www.badeagle.com/?s=Bush+in+Albania&x=13&y=7>

дати, тако блиско, речима које су изнете из његовог пера, само је по себи част и привилегија. Из тих текстова не само да извејава саосећајност већ се оставља утисак искрене блискости и родбинског саучесништва у ношењу муке и патништва. Спознаја ове повезаности побуђује питање њеног распознавања. У чему је сродност народа које је ломила немилосрдна судбина? Докле сежу непроникнуте везе?

Наравно, ако се говори о повезаности, неизоставно би било проговорити и о Црњанском. Његова истинска тежња да присаједини вредности духа појединачног са колективним идентитетом космоса изражава се већ превођењем јапанске и кинеске лирике. У њој је сачувана древна мудрост и мотиви покретача духовне јединствености. Међутим, оснаживање духа проналазиће се и у поезији Индијанаца. Маргот Астров ће у антологији староседелачких Американаца⁶ информативно изрећи неке од детаља битних за ову тему. Једна од њих односи се на њихов доживљај речи. Тако ће нам расветлити да је веза између речи и делања уско стегнута и да они стоје лицем окренути једно према другом. Реч је почетак свега, независни ентитет, супериорнији и од богова. Реч повезује и унутрашњи свет човека са спољашњим објективним, али је приоритет онај индивидуални, субјективни, који полази од човека. Сама реч у контакту је са мишљу, па према томе мисао, увек проистекла из неког конститутивног елемента речи, формира стварност у којој се налази човек, водећи рачуна о томе да постоји универзалан систем вредности ван њега самог. На тај начин, објективни свет имаће само премошћујућу копча са унутрашњим светом човека, док реалност не поставља услове, јер човекова свест ствара слику о њој на основу свог бића.

Зато је било врло важно утемељити човека на истим вредностима. Стварање митова изражаваних кроз песме или краће лирски интониране текстове имаће за циљ да сачува свет и човека у њему, непрекидно се ослањајући на исконски дух и свети почетак. На тај начин древни човек има интегрисану везу са снагом природе и универзума. Индијанац осећа себе као део тог стваралачког стожера, непрекидног ритма космоса.

Реч је и семе из којег расте перманентно обнављани дух човека чије се сазревање може пратити кроз његов животни процес старења. Ово је врло слично античком поимању старења⁷, према којем се старост перципира као жељно очекивани коначни исход дуготрајног сазревања. За Индијанца, реч омогућава раст, неку врсту спремности да се човек растави од своје личности као спознајне константе и да се посвети духовном бићу у себи и на тај начин обнови.

Исто тако, онај ко своју културу посвети појму речи мора да уме да цени и тишину. Тишина је, такође, одраз духовне снаге. Међутим, оно

⁶ *American Indian Prose and Poetry*, ed. by Margot Astrov, Capricorn Books Edition, New York 1962.

⁷ О томе више у тексту <http://www.novipolis.rs/blog/29128/umece-starenja-.html>.

суштинско значење тишине изгубило се у буци модерног света. Амерички староседеоци примећују аверзију европског човека према тишини. За разлику од њега, индијанско дете мораће да похађа практичну наставу увежбавања тиховања. Мораће да буде спремно да искуси разне варијанте тишине и усамљивања. У поменутој антологији наводи се чак да индијанска култура има прецизан однос према појму комуникације. Комуникација никада не започиње случајно, ни од чега, и води се рачуна о количини изнесених речи. У њиховом случају, комуникација мора да садржи паузу приликом одговарања саговорника. Тишина је знак поштовања, а у племену Лакота има чак веће значење него сама реч.

Потреба модерног света да чаврља или непримерено брбља без срама и тако прекраћује себи време, за наше спомињане староседеоце представља врсту страха од празнине коју свет као такав има. Индијанац не разуме тај бег од самог себе и стварање јаза, празнине оцртане у виду метежа између човека и света. За Индијанца, све око њега поседује душу. Ноћу, он чак може да осети глас свог претка који долази попут благог ветра или звука цврчка. Дејвид Иглеј ће у једном од својих текстова посвећених Србији изрећи да његова „душа зјапи у овом пролону реалности”, а та реалност, како он каже, отима Косово које је „нарочито поље, са посебним значењем за Србе”. Он бол и достојанство које осећа кроз блиску визију својих предака препознаје у српском народу. Исти тај зјап препознат у сучељавању модернизованог са светом Индијанца, кроз неке друге примере, спомињаће се у предговору антологије.

Оно што се још чини веома важним јесте сан који Индијанац добија као тајну. Сан је чувар снаге духа и доказ је натприродне снаге, а сви они произилазе из древне античке традиције. Та се традиција појављује у нашем сну и даје нам мотивацију да је обновимо тако што ћемо обновљати саме себе. Али и сан је, као и сама реч која га често опева, миљковићевски близу значења смрти. Млада смрт у диму бојишта јача је од жеље да се умре оронуло у старости. Овакве смрти често су праћене песмом, не само код Индијанца већ и код наших војника. Пресећање наводи на судбину 1300 каплара⁸, младих српских ђака који пре одласка на бојиште певају песму испраћања у смрт. Песма је неретко била присутна у последњим сатима живота и сведочила о задивљујућој самоконтроли код индијанских племена у тим тренуцима. Она је ознака чисте душе и вере у блиставу исконску сутрашњицу оног који гине. Неке од њих одишу једноставношћу и прибраношћу и забележене су у поменутој књизи поезије америчких Индијанца: „Мириш смрти / примећујем мириш смрти / близу мог тела.”⁹ Или: „Они ће ме одвести кући / духови.”¹⁰ Ови ратници би усамљени певали боговима да им покажу да ли је овај

⁸ http://velikirat.vigimnazija.edu.rs/?page_id=294.

⁹ *American Indian Prose and Poetry*, 49.

¹⁰ Исто.

живот који живе био довољно вреднован.¹¹ С тим у вези, не сме се заборавити на неке од песама Црњанског сличне тематике, попут „Дитирамба”, где се осећај смрти сучељава са одговорношћу живе традиције кроз титрај гусала у војнику, па су му и смрт и песма блискији од предаје којом би уништио не свој живот већ своје сопство – мисливши притом и на царство небеско: „Наша је судба урликом мрети / охоло страшно по горју. / Певати, гласно разапети, / по стењу, кршу и борју: / Да је живот за слуге част, / и над весео гњили свет / витлати себе смрти у почаст, / као стег крвав и свет. / Стег дичан буна и убица. / О роде ти си изабраник њин. / Клекнеш ли животу понизна лица / нисам више твој син.”¹² Исто тако, староседелачки говор мртвом је необично изражајан и нимало не одзвања опроштајно и завршно, већ сјаји припремом за неко боље место: „Сада на овај дан престајеш да видиш светлост дана. / Мисли само на оно што је добро. / Немој да мислиш ни на шта бескорисно. / Мораш да мислиш све време на оно што је добро. / Отићи ћеш и живећеш са нашим нећаком. / И не размишљај лоше о својој породици. / Када кренеш данас да их напустиш не смеш мислити са жаљењем на њих. / И не осврћи се за њима. / И не осећај се лоше што губиш овај приказ светлости дана. / (...) Мораш увек мислити лепо. / Данас је последњи пут да причам са тобом. / Сада ћу прекинути разговор, мој рођаче.”¹³ Ова храбра издржљивост буди дирљивост, а показује суштину онога што најважније, бити посвећен добром. Једна од песама из *Анџолоџије кинеске лирике* Црњанског слично говори: „Добар сам према добрима / добар сам и према онима, / који нису добри: / јер је живот добро. / Добар сам према вернима / добар сам и онима / који нису верни: / јер је живот верност.”¹⁴ У целости свог борављења мора да превлада добро, да би добило могућност да се обрати. Такође, једна од песама посвећена је природи и на источњачки начин одражава рефлексiju исконског: „На ивици света / расте светлост. / Успон одгаја светлост. / Само тамо тај дан свиће / ширећи преко ноћ.”¹⁵ С тим у вези стоји једна од песама из превода Црњанског: „Као мач, река је пресекала планину Чу. / Тај чун од злата ту доле, на реци... / Не. То је Месец, који се диже...”¹⁶ Ивица света и река која пресеца планину јесу

¹¹ *Да видимо, је ли сџваран,
Да видимо, је ли сџваран,
Овај живој који живим?
Ви боџови, који боравиће свуџде,
Да видимо, је ли сџваран,
Овај живој који живим?* (Исто, стр. 109)

¹² Милош Црњански, прир. Миливој Ненин, Матица српска, Нови Сад 2011, 45.

¹³ *American Indian Prose and Poetry*, 151.

¹⁴ *Анџолоџија кинеске лирике*, прир. и прев. Милош Црњански, „Б. Кукић” – Градац, Београд – Чачак 2004, 11.

¹⁵ *American Indian Prose and Poetry*, 202.

¹⁶ *Анџолоџија кинеске лирике*, 16.

хоризонт који меша оно што се дешавало и што ће се дешавати. Прекинути дан доноси светлост некоме другом, но будући да је тај други исто што и онај који га посматра, светлост је једнако посвећена обома, без обзира на то што је она ван чулног домаћаја. На тај начин, није необично да српски бол буде и бол једног Индијанца.

Необично је да ми о томе ништа не знамо. А било би крајње време да почнемо да се о томе бринемо.

Луна ГРАДИНШЋАК